

УДК 378.4:316.7(477)"199/20"

DOI <https://doi.org/10.32782/2412-9208-2026-2-19-28>

**SOCIOCULTURAL SPACE OF HIGHER
PEDAGOGICAL EDUCATION IN UKRAINE
UNDER CONDITIONS OF ITS TRANSFORMATION
(LATE 20TH – EARLY 21ST CENTURY)**

**СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ПРОСТІР ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ
ОСВІТИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЇЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ
(КІНЕЦЬ ХХ – ПОЧАТОК ХХІ СТОЛІТТЯ)**

Lyudmyla KRUHLENKO,

Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor,
Associate Professor
at the Department of Translation,
SIHE «Pryazovskyi State Technical
University»
29, Hoholia Str., Dnipro, 49044,
Ukraine

Людмила КРУГЛЕНКО,

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри перекладу,
ДВНЗ «Прийазовський державний
технічний університет»
29, вул. Гоголя, м. Дніпро, 49044,
Україна

kruhlenko_l_v@pstu.edu

<https://orcid.org/0000-0002-0596-6926>

Ihor KRUTKO,

Postgraduate Student at the
Department of Pedagogy,
Kryvyi Rih State Pedagogical
University
54, Universytetskyi Ave.,
Kryvyi Rih, 50086, Ukraine

Igor КРУТЬКО

аспірант кафедри педагогіки,
Криворізький державний
педагогічний університет
просп. Університетський, 54,
м. Кривий Ріг, 50086,
Україна

ivkrutko@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0004-0682-4446>

ABSTRACT

The article provides a historical and pedagogical generalization of the transformations of the sociocultural space of higher pedagogical education in Ukraine (late 20th – early 21st century). It substantiates that the development of pedagogical education unfolds as a multidimensional process determined by the influence of regulatory, institutional, and globalization factors. Based on contemporary scholarly approaches, the interpretation of the sociocultural space is уточнено as an integrative environment for the formation of the professional and value-based identity of the future teacher.

The study is grounded in contemporary scholarly approaches to understanding education as a space of meaning-making, which made it possible to interpret the sociocultural space of higher pedagogical education as an integrative environment for the formation of the professional and value-based identity of the future teacher. Based on the analysis of the source base, three stages of its development have been identified: post-Soviet adaptation, institutionalization of sociocultural orientations and European integration, as well as the contemporary stage characterized by the increasing complexity of its structure.

The initial stage is associated with post-Soviet adaptation, within which the sociocultural dimension of education had an implicit character and did not function as a distinct object of conceptualization. The subsequent development is characterized by the institutionalization of sociocultural orientations, driven by European integration processes and the implementation of the competency-based approach. The contemporary stage is marked by the increasing complexity of the sociocultural space, ensuring the integration of digital, communicative, and value-based components in the training of future teachers.

It has been proven that at the contemporary stage the sociocultural space of higher pedagogical education acquires the features of an open dynamic system, enabling the integration of digital, communicative, and value-based components of the educational process. It has been established that transformations in education are accompanied by changes in the nature of pedagogical interaction, a shift from a normative knowledge-based model to a value-communicative one, and the strengthening of the role of the university as a sociocultural environment for the formation of the future teacher's personality.

Key words: *sociocultural space, higher pedagogical education, transformation of education, pedagogical education in Ukraine, sociocultural competence, digitalization of education, teacher professional training.*

Вступ. Стан вищої педагогічної освіти України на межі XX–XXI ст. характеризується динамікою трансформацій, зумовлених прийняттям низки ключових нормативних актів, зокрема Державної національної програми «Освіта» («Україна XXI століття») (1993), Закону України «Про вищу освіту» (2014) та інтеграцією до Європейського простору вищої освіти в рамках Болонського процесу (з 2005). Водночас ці зміни не є суто національним явищем – вони відображають глобальні тенденції реформування педагогічної освіти, що охопили більшість країн світу наприкінці XX – на початку XXI ст.

На міжнародному рівні трансформація педагогічної освіти набула системного характеру під впливом Всесвітніх конференцій ЮНЕСКО з вищої освіти (Париж, 1998; 2009), рекомендації яких орієнтували університети на переосмислення власної місії – від суто професійної підготовки до формування активного громадянина, здатного до критичного мислення та міжкультурного діалогу. Паралельно Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) у доповіді «Вчителі мають значення: залучення, розвиток і утримання ефективних учителів» (Teachers Matter: Attracting, Developing and Retaining Effective Teachers, 2005) [11], зафіксувала загальносвітову тенденцію переходу від знанневоцентрич-

ної до компетентнісної парадигми у підготовці вчителів, акцентуючи увагу на соціальних і комунікативних вимірах педагогічної професії. У доповіді акцентовано, що якість освітніх систем безпосередньо залежить від якості вчительського корпусу, а ефективна освітня політика має охоплювати не лише підготовку педагогів, а й системи їхнього професійного зростання, підтримки та утримання в професії.

У контексті осмислення європейських підходів до підготовки вчителів доцільним є звернення до стратегічних документів, які визначили ціннісні та змістові орієнтири модернізації педагогічної освіти. Йдеться, зокрема, про Лісабонську стратегію ЄС (Lisbon European Council. Presidency Conclusions, 2000) [9], у межах якої було закладено підґрунтя для переосмислення ролі вчителя як ключового агента формування економіки знань і соціальної згуртованості. У цьому документі акцентовано на необхідності підвищення якості освіти через розвиток професійної компетентності педагогів, їхню здатність працювати в умовах культурної різноманітності та динамічних суспільних змін. Подальша конкретизація зазначених орієнтирів відбулася в рамках європейської рамкової ініціативи Освіта та навчання 2020 (Council conclusions on a strategic framework for European cooperation in education and training (ET 2020), 2009) [8], де підготовка вчителів розглядається як безперервний процес, що передбачає формування здатності до роботи в інклюзивному середовищі, підтримки полікультурного діалогу та сприяння розвитку «суспільств, що навчаються». У цьому контексті професійна підготовка педагога інтерпретується як інтегрована соціокультурна практика, спрямована на поєднання фахових, громадянських і міжкультурних компетентностей.

Поступове ускладнення освітніх процесів, розширення комунікативних практик, інтенсивна цифровізація та зростання ролі міжкультурної взаємодії зумовили зміщення смислових акцентів у підготовці майбутнього вчителя. Вихідним положенням такого зсуву є розуміння освіти як простору смислотворення, у межах якого відбувається не лише професійне становлення, а й формування системи цінностей, норм і моделей соціальної поведінки. Соціокультурний простір вищої педагогічної освіти у цьому зв'язку постає як багатовимірний структура, що інтегрує освітні практики, комунікативні взаємодії та культурні коди, що забезпечують включення особистості у професійне та суспільне життя.

Теоретичне осмислення означеного феномену привертало увагу багатьох дослідників (В. Андрущенко, Ю. Безгинський, В. Гончаров, М. Гордійчук, М. Дем'янюк, Л. Лісіна, О. Керницький, Т. Кравцова, Я. Мен'ї, О. Міхеєва, О. Столяренко тощо) у межах різних наукових підходів, що уможливило його інтерпретацію як відкритої системи, здатної до саморозвитку та адаптації до змінних умов. Водночас аналіз наукового доробку свідчить про наявність певної фрагментарності у висвіт-

ленні взаємозв'язку між розвитком вищої педагогічної освіти та формуванням її соціокультурного простору, що зумовлює потребу у цілісному історико-педагогічному узагальненні цього процесу. Беручи до уваги зазначені положення, розглядаємо трансформацію вищої педагогічної освіти України (кінець XX – початок XXI ст.) як процес, що супроводжується зміною соціокультурних характеристик освітнього середовища в контексті загальноєвропейських та світових освітніх тенденцій.

Мета статті полягає в історико-педагогічному узагальненні трансформацій соціокультурного простору вищої педагогічної освіти України (кінець XX – початок XXI ст.), що уможливує виявлення його структурних характеристик, функціональних особливостей та ролі у формуванні сучасного вчителя. З-поміж завдань статті: виокремити основні етапи трансформації вищої педагогічної освіти України (кінець XX – початок XXI ст.) з урахуванням соціокультурних чинників; схарактеризувати структурні компоненти соціокультурного простору та обґрунтувати їх роль у формуванні професійних і ціннісних характеристик майбутнього вчителя.

Методи та методика дослідження. Теоретико-методологічну основу дослідження становлять системний, культурологічний, компетентнісний та історико-педагогічний підходи, що дали змогу розглядати соціокультурний простір вищої педагогічної освіти як цілісне утворення з притаманною йому структурою, функціями та динамікою розвитку.

Для досягнення поставленої мети використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів: аналіз, синтез, узагальнення та систематизацію (для опрацювання наукових джерел і уточнення понятійного апарату), порівняльно-зіставний (для виявлення особливостей розвитку освіти в різні періоди), історико-генетичний та історико-типологічний (для простеження еволюції феномену та узагальнення тенденцій його розвитку), контент-аналіз (для вивчення нормативно-правових документів, освітніх програм і наукових праць).

Результати та дискусії. Результати проведеного дослідження засвідчують, що трансформації вищої педагогічної освіти України (кінець XX – початок XXI ст.) супроводжувалися зміною її соціокультурних характеристик, що виявляється у переорієнтації освітнього процесу з нормативно-знанцевої моделі на ціннісно-комунікативну. Результати роботи з першоджерелами дозволяють визнати, що в означений період відбувається поступове розширення функцій педагогічного ЗВО як соціокультурного середовища, що забезпечує інтеграцію професійної підготовки, культурної соціалізації та формування ідентичності майбутнього вчителя. Така динаміка зумовлена змінами у суспільстві, посиленням міжкультурної взаємодії, а також інституційними реформами у сфері освіти, що забезпечує відкритість і варіативність освітніх практик.

Аналіз різноманітних джерел інформації дозволив нам виділити три основних етапи розвитку соціокультурного простору вищої педагогічної освіти України, що корелюють із загальними тенденціями трансформації освітньої системи.

Перший етап – пострадянської адаптації (кінець ХХ століття – 2004 р.) – пов'язаний із формуванням національної системи вищої освіти в умовах незалежності держави. У цей період соціокультурний вимір освіти мав імпліцитний характер і не виступав окремим предметом концептуалізації, оскільки основні зусилля спрямовувалися на подолання радянської спадщини та створення підґрунтя для національно орієнтованої підготовки педагогічних кадрів.

Визначальною рисою цього етапу є суперечність між збереженням інерції радянської освітньої моделі та необхідністю її докорінного переосмислення. Як зазначає К. Кришінець-Андялошій «державна освітня політика цього періоду спрямовувалася на формування національної системи загальної середньої освіти [5, с.105]. Цей виклик набував особливої гостроти у педагогічній освіті, адже саме вчитель ставав ключовим транслятором нових суспільних смислів і цінностей.

Пріоритети реформування були закріплені у Державній національній програмі «Освіта» («Україна ХХІ століття») (1993), яка вперше на нормативному рівні визначила стратегічні орієнтири розвитку освітньої галузі, зокрема гуманізацію, демократизацію та національно-культурну спрямованість освітнього процесу. Дослідники розглядають цей документ як своєрідний «ціннісний маніфест» нової освітньої парадигми [6], хоча й наголошують на значній дистанції між задекларованими принципами та реальними практиками вищої педагогічної школи того часу.

Важливим виміром цього процесу є зміна мовної та культурної політики у вищій педагогічній школі. Перехід до україномовного викладання, введення курсів з історії України, української культури та літератури створювали новий символічний простір ЗВО, що відображав процес конструювання національної ідентичності [3]. Разом із тим дослідники фіксують нерівномірність цього процесу в різних регіонах країни, що зумовлювало строкатість соціокультурних характеристик педагогічної освіти.

Другий етап – інституціоналізації соціокультурних орієнтирів та євроінтеграції (2005–2014 рр.) – характеризується активним запровадженням європейських стандартів вищої освіти та переходом до компетентнісного підходу. Приєднання України до Болонського процесу (2005 р.) стало не лише адміністративною реформою, а й суттєвим чинником переосмислення місії університету в суспільстві.

Компетентнісна парадигма, що утверджується на цьому етапі, принципово змінює уявлення про результат педагогічної освіти: поряд із фаховими знаннями та вміннями до переліку очікуваних результатів

включаються соціальні, комунікативні та міжкультурні компетентності. Ю. Бойчук та Ю. Таймасов наголошують, що впровадження компетентнісного підходу «передбачає зміщення акценту з накопичування нормативно-визначених знань, умінь і навичок до розвитку в студентів здатності практично діяти, застосовувати навички й досвід успішних дій у ситуаціях професійної діяльності та соціальної практики» [1, с.39]. Отже соціокультурні орієнтири педагогічної підготовки набували інституційного закріплення – через стандарти вищої освіти, освітні програми та систему оцінювання.

Суттєвою характеристикою цього етапу є також посилення ролі міжкультурної взаємодії в освітньому процесі. Розширення академічної мобільності, участь у міжнародних проектах та програмах обміну (зокрема, Erasmus Mundus), а також активний розвиток партнерства між українськими і європейськими університетами сприяли збагаченню соціокультурного простору педагогічної освіти новими смислами та практиками.

Важливим процесом цього періоду є також концептуалізація виховного потенціалу університетського середовища. І. Холковська та О. Московчук підкреслюють, «соціальний простір студентів розуміється як певний результат освоєння ними соціального середовища, як простір можливостей формування соціальної компетентності майбутніх фахівців, що дозволяє задовольняти їх потреби в контактах з соціальним світом» [7, с. 432].

Третій (сучасний) етап – ускладнення структури соціокультурного простору (з 2015 – донині) – відзначається інтеграцією цифрових, комунікативних і ціннісних компонентів у підготовці майбутнього вчителя та суттєвим ускладненням самої структури соціокультурного простору вищої педагогічної освіти.

Прийняття Закону України «Про вищу освіту» (2014) відкрило новий інституційний горизонт для розвитку університетів: посилення академічної автономії, запровадження внутрішніх систем забезпечення якості, розширення можливостей для розробки власних освітніх програм створили передумови для більш гнучкого і варіативного конструювання соціокультурного простору педагогічної освіти. Д. Левіт наголошує, що «автономія університету постає не лише як правова чи організаційна характеристика, а як фундаментальний елемент його інституційної культури, що визначає рівень зрілості академічної спільноти, її ідентичність і здатність до саморозвитку» [10, с.42], що уможливорює розгляд педагогічного ЗВО як активного суб'єкта соціокультурного творення, здатного не лише відтворювати, а й трансформувати освітні та культурні практики.

Визначальною рисою цього етапу є цифровізація освітнього процесу, що суттєво трансформує форми комунікації, способи доступу до знань і моделі взаємодії між учасниками освітнього середовища. Ю. Горбань,

О. Каракоз, В. Семикрас зазначають, що «сучасний заклад вищої освіти поступово перестає бути фізично обмеженим простором трансляції знань, перетворюючись на інтегрований вузол глобальної цифрової мережі, де поєднуються освітні, наукові, комунікативні та культуротворчі практики» [4, с.47]. Водночас, дослідники наголошують, що цифровізація освітнього процесу не зводиться до технологічного виміру, а постає як соціокультурний феномен, що трансформує характер педагогічної взаємодії та ціннісно-сміслові орієнтири освітньої діяльності. Особливого значення у цих умовах набуває проблема ціннісної ідентичності майбутнього вчителя в умовах ціннісного плюралізму та інформаційної перенасиченості, що принципово змінювало розуміння виховної функції закладу вищої освіти: акцент було перенесено з трансляції на створення умов для ціннісного самовизначення.

Суттєвою характеристикою сучасного етапу є також поглиблення зв'язків між ЗВО і громадою, що виявляється у розвитку практик соціального партнерства, волонтерства, громадянської освіти та участі студентів у суспільному житті. В умовах суспільно-політичних викликів, зм'якими зіткнулася Україна після 2014 року, ця функція ЗВО набула особливої ваги, надавши соціокультурному простору педагогічної освіти виразного громадянського виміру.

Разом із тим аналіз науково-педагогічних джерел засвідчує наявність певних суперечностей між задекларованими соціокультурними орієнтирами та практикою їх реалізації у вищій педагогічній освіті. Зокрема, невідповідність між нормативним закріпленням компетентнісного підходу та обмеженими можливостями його повноцінної реалізації в освітньому процесі, а також між потребою формування соціокультурної компетентності та недостатнім рівнем її методичного забезпечення. Виявлені суперечності не знижують значущості досліджуваного феномену, а, навпаки, окреслюють перспективи його подальшого теоретичного осмислення і практичної реалізації.

Висновки. Проведене дослідження дозволило узагальнити, що розвиток вищої педагогічної освіти України (кінець ХХ – початок ХХІ століття) супроводжується глибинними трансформаціями її соціокультурного простору, що зумовлений змінами суспільних орієнтирів, освітньої політики та характеру професійної підготовки майбутнього вчителя. Упродовж визначеного періоду відбувається поступове зміщення акцентів від функціонально-знаннєвої моделі до моделі, що забезпечує інтеграцію ціннісних, комунікативних і культурних компонентів освітнього процесу.

Отже трансформація вищої педагогічної освіти не обмежуються інституційними змінами, а супроводжуються зміною смислових орієнтирів, що визначають характер освітньої взаємодії та зміст професійної підготовки. Соціокультурний простір у цьому зв'язку виконує функцію

інтегративного середовища, що забезпечує поєднання професійних знань, комунікативних практик і ціннісних установок.

Виявлені суперечності між задекларованими соціокультурними орієнтирами та практикою їх реалізації засвідчують необхідність подальшого вдосконалення методичного забезпечення підготовки майбутніх учителів і уточнення механізмів формування соціокультурної компетентності. Разом з тим проведене дослідження не розкриває всіх аспектів розглянутої проблеми. До перспективних напрямів подальших наукових пошуків відносимо поглиблення компаративного аналізу розвитку соціокультурного простору вищої педагогічної освіти з урахуванням європейського досвіду, а також конкретизацію інструментів його формування в умовах цифрової трансформації освіти.

Література

1. Бойчук Ю. Д., Таймасов Ю. С. Компетентнісна парадигма в сучасній вищій професійній освіті. *Новий колегіум*. 2015. № 1. С. 38–44.
2. Болонський процес в Україні 2005–2020 : досягнення, виклики та перспективи. Київ, 2020. URL: https://erasmusplus.org.ua/wp-content/uploads/2022/03/BolognaStudy_Ukraine2005_2020_NEO_ukr.pdf
3. Гончарова В. І., Леонова В. В. Формування національної ідентичності здобувачів освіти. *Інноваційна педагогіка*. 2024. № 75. С. 123–126. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/75.23>
4. Горбань Ю. І., Каракоз О. О., Семикрас В. В. Цифрова культура сучасного закладу вищої освіти в умовах технологічних і соціокультурних трансформацій. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв* : наук. журнал. 2025. № 4. С. 46–53. DOI: [10.32461/2226-3209.4.2025.351833](https://doi.org/10.32461/2226-3209.4.2025.351833)
5. Кришінець-Андялошій К. Розвиток закладів загальної середньої освіти в умовах відродження незалежності України. *Вісник Львівського університету. Серія педагогічна*. 2022. Вип. 37. С. 98–108. DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vpe.2022.37.11647>
6. Сухомлинська О. В. Цінності у вихованні дітей та молоді: стан розроблення проблеми. *Педагогіка і психологія*. 1997. № 1. С. 105–111.
7. Холковська І. Л., Московчук О. С. Особливості освітнього простору як чинника формування соціальної компетентності студентів. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2018. Вип. 52. С. 430–434.
8. Council of the European Union. (2009). Council Conclusions of 12 May 2009 on a Strategic Framework for European Cooperation in Education and Training ('ET 2020'). *Official Journal of the European Union*, C 119, 2–10. URL: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52009XG0528\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52009XG0528(01))
9. European Council. (2000). Presidency Conclusions: Lisbon European Council, 23–24 March 2000. European Parliament. URL: https://www.europarl.europa.eu/summits/lis1_en.htm
10. Lievit, D. University Autonomy as a Sociocultural Concept. *Fundamental and Applied Researches in Practice of Leading Scientific Schools*. 2018. Vol. 26, No. 2. P. 42–47. URL: <http://farplss.org>
11. OECD. (2005). Teachers Matter: Attracting, Developing and Retaining Effective Teachers. *OECD Publishing*. <https://doi.org/10.1787/9789264018044-en>

References

1. Honcharova, V. I., Leonova, V. V. (2024). Formuvannya natsionalnoi identychnosti zdobuvachiv osvity [Formation of national identity of education seekers]. *Innovatsiina pedahohika – Innovative Pedagogy*, 75, 123–126. <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/75.23> [in Ukrainian].
2. Horban, Yu. I., Karakoz, O. O., Semykras, V. V. (2025). Tsyfrova kultura suchasnoho zakladu vyshchoi osvity v umovakh tekhnolohichnykh i sotsiokulturnykh transformatsii [Digital culture of a modern higher education institution in the context of technological and sociocultural transformations]. *Visnyk Natsionalnoi akademii kerivnykh kadrov kultury i mystetstv – National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts Herald*, 4, 46–53. <https://doi.org/10.32461/2226-3209.4.2025.351833> [in Ukrainian].
3. Boichuk, Yu. D., Taimasov, Yu. S. (2015). Kompetentnisna paradyhma v suchasni vyshchii profesinii osviti [Competency-based paradigm in modern higher professional education]. *Novyi Kolehium – New Collegium*, 1, 38–44. [in Ukrainian].
4. Bolonskyi protses v Ukraini 2005–2020: dosiahnennia, vyklyky ta perspektyvy [The Bologna Process in Ukraine 2005–2020: achievements, challenges and prospects]. (2020). Kyiv. Retrieved from: https://erasmusplus.org.ua/wp-content/uploads/2022/03/BolognaStudy_Ukraine2005_2020_NEO_ukr.pdf [in Ukrainian].
5. Kryshynets-Andialoshii, K. (2022). Rozvytok zakladiv zahalnoi serednoi osvity v umovakh vidrodzhennia nezalezhnosti Ukrainy [Development of general secondary education institutions in the conditions of the revival of Ukraine's independence]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriya pedahohichna – Visnyk of Lviv University. Pedagogical Series*, 37, 98–108. <http://dx.doi.org/10.30970/vpe.2022.37.11647> [in Ukrainian].
6. Sukhomlynska, O. V. (1997). Tsinnosti u vykhovanni ditei ta molodi: stan rozroblennia problemy [Values in the education of children and youth: state of problem development]. *Pedahohika i psykholohiia – Pedagogy and Psychology*, 1, 105–111. [in Ukrainian].
7. Kholkovska, I. L., Moskovchuk, O. S. (2018). Osoblyvosti osvitnoho prostoru yak chynnyka formuvannya sotsialnoi kompetentnosti studentiv [Features of the educational space as a factor in the formation of students' social competence]. *Suchasni informatsiini tekhnolohii ta innovatsiini metodyky navchannia... – Modern information technologies and innovative teaching methods...*, 52, 430–434. [in Ukrainian].
8. Council of the European Union. (2009). Council Conclusions of 12 May 2009 on a Strategic Framework for European Cooperation in Education and Training ('ET 2020'). *Official Journal of the European Union*, C 119, 2–10. Retrieved from: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52009XG0528\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52009XG0528(01)) [in English].
9. European Council. (2000). Presidency Conclusions: Lisbon European Council, 23–24 March 2000. Retrieved from: https://www.europarl.europa.eu/summits/lis1_en.htm [in English].
10. Lievit, D. (2018). University Autonomy as a Sociocultural Concept. *Fundamental and Applied Researches in Practice of Leading Scientific Schools*, 26(2), 42–47. Retrieved from: <http://farplss.org> [in English].
11. OECD. (2005). Teachers Matter: Attracting, Developing and Retaining Effective Teachers. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/9789264018044-en> [in English].

АНОТАЦІЯ

У статті здійснено історико-педагогічне узагальнення трансформацій соціокультурного простору вищої педагогічної освіти України (кінець XX – початок XXI століття). Обґрунтовано, що розвиток педагогічної освіти відбувається як багатовимірний процес, зумовлений впливом нормативно-правових, інституційних і глобалізаційних чинників. На основі сучасних наукових підходів уточнено інтерпретацію соціокультурного простору як інтегративного середовища формування професійної та ціннісної ідентичності майбутнього вчителя.

В основу дослідження покладено сучасні наукові підходи до розуміння освіти як простору смислотворення, що дало змогу інтерпретувати соціокультурний простір вищої педагогічної освіти як інтегративне середовище формування професійної та ціннісної ідентичності майбутнього вчителя. За результатами опрацювання джерельної бази виокремлено три етапи його розвитку: пострадянської адаптації, інституціоналізації соціокультурних орієнтирів та євроінтеграції, а також сучасний етап ускладнення структури.

Початковий етап пов'язаний із пострадянською адаптацією, у межах якої соціокультурний вимір освіти мав імпліцитний характер і не виступав окремим предметом концептуалізації. Подальший розвиток характеризується інституціоналізацією соціокультурних орієнтирів, що зумовлений євроінтеграційними процесами та впровадженням компетентнісного підходу. Сучасний етап відзначається ускладненням структури соціокультурного простору, що забезпечує інтеграцію цифрових, комунікативних і ціннісних компонентів у підготовці майбутнього вчителя.

Доведено, що на сучасному етапі соціокультурний простір вищої педагогічної освіти набуває ознак відкритої динамічної системи, що уможливило інтеграцію цифрових, комунікативних і ціннісних компонентів освітнього процесу. Встановлено, що трансформації освіти супроводжуються зміною характеру педагогічної взаємодії, переорієнтацією з нормативно-знаннєвої на ціннісно-комунікативну модель та посиленням ролі університету як соціокультурного середовища формування особистості майбутнього вчителя.

Ключові слова: соціокультурний простір, вища педагогічна освіта, трансформація освіти, педагогічна освіта України, соціокультурна компетентність, цифровізація освіти, професійна підготовка вчителя.

Дата першого надходження статті до видання: 22.04.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 08.05.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 30.05.2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)